

Ю. О. ФІДРЯ,

*кандидат юридичних наук, завідувач кафедри кримінального
права і процесу Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИСЦИПЛІНАРНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Питання дисциплінарної відповідальності суддів завжди було предметом прискіпливої уваги громадськості та гострих дискусій теоретиків і практиків. Особливий порядок притягнення до відповідальності, у тому числі й до дисциплінарної, відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] (далі — Закон) виступає однією з гарантій незалежності суддів, забезпечення якої є принциповим у ході розбудови правової держави.

Пошук ефективних механізмів реалізації дисциплінарної відповідальності суддів залишається актуальним й досі. Означена проблематика висвітлювалася у роботах таких учених, як В. Долежан, О. Іщенко, О. Константи́й, Р. Куйбіда, А. Маляренко, І. Марочкін, М. Мельник, Л. Москвич, О. Овчаренко, С. Подкопаєв, С. Прилуцький та інших. Проте в умовах нового витка судової реформи у дисциплінарній практиці з'являються нові питання, які вимагають аналізу та вирішення. Крім того, недосконала законодавча регламентація окремих аспектів дисциплінарної відповідальності суддів потребує корегування з метою встановлення відповідності міжнародним стандартам.

Підстави дисциплінарної відповідальності судді закріплені у ст. 106 Закону. Дана норма містить вичерпний перелік таких підстав, однак далеко не всі є максимально конкретними та залишають простір для правової невизначеності. Такими є підстави, передбачені п. п. 3, 4, 11 ч. 1 ст. 106 Закону.

За загальним правилом судді не повинні нести відповідальності за випадки, коли їхні рішення були скасовані або змінені апеляційною та/або касаційною інстанцією у ході провадження з перегляду судових рішень. Згідно ч. 2 ст. 106 Закону скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків. Як справедливо зауважує В. Долежан, певною мірою залишається відкритим питання щодо природи так званих суддівських помилок як причини постановлення

незаконних і необґрунтованих рішень. Такі помилки можуть бути наслідком підвищеної складності проблем застосування норм права в діяльності судів, особливо через суперечливість нормативних приписів і неоднакового їх тлумачення різними судами. Такі помилки навряд чи можуть бути поставлені судді в провину [2, с. 120]. Крім того, цілком очевидно, що тлумачення закону, оцінка фактичних даних, які здійснюються суддею у ході розгляду та вирішення справи, не повинні бути приводом для дисциплінарної відповідальності, за винятком випадків злочинного умислу або грубої недбалості. Частково про це йдеться й у ч. 4 ст. 126 Конституції України, відповідно до якої суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Одним із стандартів дисциплінарної відповідальності суддів є визначення у законодавстві шкали дисциплінарних стягнень. Свого часу Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року передбачав лише один вид дисциплінарного стягнення, яке могло застосовуватися до суддів, — догана. Як зазначають автори підручника «Судоустрій України», у такому випадку можливість вибору була фактично втрачена, а визнавати наявність порушення у діяннях судді і при цьому обмежуватися обговоренням — не зовсім правомірно [3, с. 273—274]. Проте основним недоліком стала відсутність диференціації дисциплінарної відповідальності, тобто незважаючи на характер проступку, наслідки, форми вини судді та інші обставини, на суддю міг бути накладений лише один вид дисциплінарного стягнення — догана.

На сьогодні, як вбачається з аналізу ст. 109 Закону, законодавець передбачив чітку систему дисциплінарних стягнень та структурував їх від найменш до найбільш суворого. Розширення переліку дисциплінарних стягнень, створення їх системи дає можливість більш диференційовано підходити до кожного судді, накладати стягнення пропорційно до вчиненого ним проступку. Водночас система дисциплінарних стягнень потребує корегування, оскільки містить ряд неузгодженостей та спірних моментів. Зокрема, недоліком застосування такого виду стягнення як переведення судді до суду нижчого рівня є те, що при цьому порушується принцип єдиного статусу судді в Україні, який не залежить від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді (ч. 2 ст. 52 Закону). Аналіз зазначеної норми дає підстави стверджувати, що права, обов'язки, підстави та процедура притягнення суддів до відповідальності, у тому числі й дисциплінарної, повинні бути єдиними.

Цілком слушно зауважує професор В. Долежан, що на кожному етапі судової реформи в Україні приділяється велика увага підвищенню рівня відповідальності суддів за неналежне виконання ними свого професійного обов'язку та негідні вчинки, які компрометують суд і суддів

в очах громадськості. Таких кроків давно вимагало українське суспільство з огляду на катастрофічне падіння авторитету судової влади у минулі роки [2, с. 119]. Але водночас важливим є встановлення дійсно незалежної процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, яка б виключала вплив сторонніх факторів, була б справедливою, надійною та захищеною від зловживань.

Список використаної літератури

1. *Про судоустрій і статус суддів* : Закон України від 2 червня 2016 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
2. *Долежан В. В.* Співвідношення дисциплінарної відповідальності суддів та звільнення за порушення присяги / В. В. Долежан // *Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (Одеса, 20—21 травня 2011 р.)*. 2011, Т. 2. — С. 119—121.
3. *Судоустрій України : підручник* / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта, В. В. Долежан; за ред. С. В. Ківалова. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — 384 с.